

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE
EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, SI-1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: +386 (0)1 5805 327, Fax: +386 (0)1 5805 322
E-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

*** * * Evro-atlantski Bilten * * ***
*** * * Euro-Atlantic Bulletin * * ***

Izdajatelj/Publisher: EASS / EACS

Vol. 3, No. 2, 2022

Urednik/Editor: prof. dr. Iztok Prezelj

10. junij, 2022

ISSN 2712-5270

<http://www.euroatlantic.org/bilten/>

Rusko-ukrajinski konflikti in vojna v Ukrajini

Anton Bebler¹

***Povzetek:** Članek skuša objektivno pojasniti zgodovino rusko-ukrajinskega konflikta in nekatere diplomatske prelomnice, ki bi jih bilo potrebno razumeti pri razreševanju sedanje vojne situacije v Ukrajini. Še poseben poudarek je na političnih, diplomatskih, vojaških in geostrateških vidikih vojne v Ukrajini.²*

Ključne besede: konflikt, vojna, Ukrajina, Rusija

Uvod

Od 24. februarja 2022 poteka že tretja vojna v Evropi v tem stoletju, kakor tudi dve predhodni v prostoru nekdanje Sovjetske zveze. Sedanja vojna v Ukrajini je daljša in veliko bolj smrtonosna od vojne v Gruziji leta 2008, zaenkrat je krajša, a bolj smrtonosna in rušilna od vojne v Donbasu leta 2014-2015. Prva faza sedanje vojne v Ukrajini je vojaško podobna napadom držav-članic NATO na Zvezno republiko Jugoslavijo leta 1999, na Afganistan leta 2001, Irak leta 2003 in Libijo leta 2011. Ta podobnost je v tem, da so se vse te vojne brez vojne napovedi začele in nadaljevale z močnimi zračnimi napadi. V sedanji vojni pa so to bili pretežno napadi z vodenimi dalekometnimi raketami z ozemlja napadalke. Zgoraj omenjene vojne držav-članic NATO so trajale veliko dlje od, do sedanje vojne v Ukrajini in sta, posebej vojni v Afganistanu in Iraku povzročili veliko več žrtev med civilnim prebivalstvom.

V sedanjem oboroženem spopadu na ozemlju Ukrajine se prepletajo prvine meddržavne in državljanske vojne. V njem gre tudi za bratomorno vojno z Rusi in Ukrajinci na obeh vojskujočih se straneh, tokrat v obliki agresije Ruske Federacije na Ukrajino. Obravnavamo ga lahko kot nadaljevanje razpada Sovjetske zveze leta 1991 in geopolitičnega preurejanja njenega nekdanjega sovjetskega prostora. V dveh burnih desetletjih samostojnosti je Ukrajina postala vozlišče nekaj medsebojno povezanih konfliktov. Ti konflikti so predvsem glede njihovih

¹ Dr. Anton Bebler je nekdanji veleposlanik RS pri OZN v Ženevi. Prav tako je zaslužni profesor na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani in častni predsednik Evro-atlantskega sveta Slovenije.

² Opomba: V tem prispevku so izražena lastna stališča avtorjev, ki niso nujno stališča EASS.

vzrokov kazali več podobnosti z dogajanjem v nekaj drugih večnacionalnih državah – na Cipru, v nekdanjih sovjetskih republikah – Moldaviji, Gruziji, Ruski federaciji in Azerbajdžanu, v prostoru nekdanje SFRJ pa na Hrvaškem, v BiH, Srbiji in Makedoniji. V Ukrajini so bili glavni konflikti povezani s položajem velike ruske manjšine in z odnosi z Rusko federacijo.

Rusko-ukrajinski konflikti

Napetosti med dvema naslednicama Sovjetske zveze – Rusko federacijo in Ukrajino – so se z občasnimi zaostritvami začele že kmalu po razpadu skupne države leta 1991. Ruska elita in tudi javnost se nista z veseljem sprijaznili s samostojnostjo nekdanje »Malorosije«, kakor se je do leta 1918 imenovala Ukrajina. Meddržavne napetosti pod površjem so se nanašale na posedovanje sovjetskega jedrskoraketnega orožja na ozemlju Ukrajine, na delitev sovjetske črnomske flote, na uporabo stare ruske mornariške postojanke Sevastopol, na status pripadnikov ruske vojske na Krimu, na dobavno ceno in ceno tranzita ruskega plina prek ozemlja Ukrajine, itn. Zato, da bi vzdrževala dobre odnose in visoko raven gospodarskega sodelovanja, se Rusija ni mešala v notranje zadeve Ukrajine, na več področjih je delala koncesije, zaračunavala je cene energentov nižje od svetovnih, drago plačevala za najem velike vojaškopomorske postojanke Sevastopola in ni podpirala ruskega separatizma, še posebej na Krimu ne. V dveh desetletjih je Ukrajino subvencionirala s približno 90 milijardami dolarjev, kar je postal eden od izvorov korupcije. Američani so bili bolj spretni, izrabljali so privlačnost Zahoda in so s podporo, večinoma prek fondacij številnim nevladnim organizacijam v skupnem znesku 5 milijard dolarjev ustvarili svojo politično klientelo med ukrajinskimi razumniki in politiki.

Začetek poslabšanja v meddržavnih rusko - ukrajinskih odnosih sta leta 2004 prinesli »oranžna revolucija« v Kijevu in izvolitev predsednika republike Viktorja Juščenka, ki je bil družinsko povezan z izrazito protiruskim delom ukrajinske diaspore v ZDA. Busheva administracija je ta politični obrat sklenila izrabiti za zabijanje klina med Ukrajino in Rusijo s pospešeno vključitvijo Ukrajine v NATO. Ravno širitev NATO na ruska »zgodovinska ozemlja« je rusko vodstvo obravnavalo kot grožnjo varnosti Ruske federacije. Zahodni politiki pa tega niso resno jemali ter so ignorirali večkratne ruske proteste in javne napovedi ruskih protiukrepov. Pred vrhom NATO v aprilu leta 2008 v Bukarešti so ZDA pritiskale na druge članice, naj zaveznitvo po hitrem postopku sprejme v članstvo Ukrajino in Gruzijo. Tega predloga Nemčija in Francija nista sprejeli, pristali pa sta na gnili kompromis – obljubo članstva, toda brez datuma sprejema in povabila v pripravljano šolo MAP. Po obljubi NATO je rusko vodstvo sklenilo, da se tokrat, drugače kot z v dveh predhodnih krogih, aktivno upre novi razširitvi NATO v svojo neposredno sosesčino. Že v avgustu 2008 je izrabilo vojaško pustolovščino gruzijskega predsednika Saakašvilija z napadom na Južno Osetijo, v katerem je izgubilo življenje več ruskih vojakov. Rusija je tedaj vojaško kaznovala Gruzijo in kmalu uradno priznala samostojnost odcepljenih Abhazije in Južne Osetije. Po letu 2008 so bili verjetno izdelani operativni načrti za kaznovanje tudi Ukrajine. Skoraj idealna priložnost za to se je ponudila šest let kasneje.

Notranji ukrajinski konflikt je izbruhnil v novembru 2013 v ukrajinski prestolnici Kijevu z množičnimi protesti na osrednjem Trgu samostojnosti (Majdanu). Povod je bil v zvezi s sklenitvijo asociacijskega sporazuma z Evropsko unijo. Notranja kriza je dosegla svoje vrelišče februarja 2014 z obojestranskim streljanjem v središču Kijeva med protestniki in policisti in z več smrtnimi žrtvami. Predsednik Ukrajine Viktor Janukovič je pobegnil na vzhod države in nato v Rusijo. Svojo odstavitev je zaradi grobe kršitve 111. člena ukrajinske ustave označil za državni prevrat. Politična kriza v osrčju države pa je dala povod za odkriti meddržavni rusko - ukrajinski spopad, ki mu je sledil drugi notranji konflikt.

Ruska vojska, ki je bila že prej legalno prisotna v stari ruski pomorski postojanki Sevastopol, je z vidno podporo večine prebivalstva zasedla celotni polotok. Operacija na Krimu se je razpletla brez odpora in brez človeških žrtev, z vdajo približno 22 tisoč pripadnikov ukrajinske vojske, z umikom ukrajinskega uradništva, z večinsko odločitvijo prebivalstva za samostojnost na referendumu 16. marca 2014, z odcepitvijo Krima od Ukrajine in že 20. marca 2014 s ponovno vključitvijo Krima in mesta Sevastopol v Rusko federacijo, tokrat kot dveh zveznih enot.

Državni udar in razprtije v Kijevu so ponudili priložnost za javno izražanje odcepitvenih teženj tudi na jugovzhodu Ukrajine, za vstaje v več ukrajinskih mestih, za trganje ukrajinskih in izobešanje ruskih državnih zastav. Temu so sledili zasedba javnih poslopij in spopadi z ukrajinsko policijo in vojsko. Vstaje so preživele le v Donecku in Lugansku, kjer so v aprilu 2014 razglasili ljudski republiki, izpeljali lokalne volitve in izvolili nova vodstva, 11. maja 2014 so izpeljali še dva referenduma o avtonomiji in 24. maja sklenili dogovor o združitvi dveh samooklicanih republik v »Federalno državo Novorosija« z združenimi oboroženimi silami. Brez razglasitve vojnega stanja v Ukrajini je temu sledila prava vojna med ruskimi in ruskojezičnimi vstajniki na eni ter ukrajinsko vojsko na drugi strani. Slednja je s težkim topništvom, tanki in bojnimi letali napadla odcepljena ozemlja, na katerih je tedaj živelo približno štiri milijone prebivalcev. Vojna je trajala od 14 do 20 tisoč smrtnih žrtev in povzročila ogromno gospodarsko škodo. Vstajniki so obdržali glavni mesti in le dobro tretjino ozemelj Donečke in Luganske pokrajine.

Na pobudo Ruske federacije in pod pokroviteljstvom OVSE so s pogajanjmi v Minsku dosegli v septembru 2014 nepopolno premirje. Drugi sporazum Minsk 2 so 12. februarja 2015 podpisali predsedniki Francije, Ukrajine in Rusije ter nemška zvezna kanclerka. Ta sporazum je ustvaril pravno podlago za mirno rešitev konflikta v Donbasu. V skladu z njim naj bi v dogovoru z vstajniki izpeljali nove lokalne volitve na podlagi ukrajinske zakonodaje. Ukrajinski parlament bi s posebnim zakonom določil ozemlje, za katerega bi veljal status avtonomije. Šele po njegovem sprejetju, s katerim so morali soglašati vstajniki, in po njegovi utrditvi v ustavi Ukrajine bi lahko ukrajinska oblast vzpostavila svoj nadzor nad celotnim potekom meddržavne meje z Rusko federacijo.

Od tedaj Ukrajina ni izpolnila večine od svojih 12 obveznosti, predvsem najpomembnejših političnih obveznosti ne. Medtem ko je desetletja priznavala avtonomijo Krima, je Ukrajina odkrito zavračala uveljavitev avtonomije Donbasa. V tem sta jo molče podpirali dve federalni državi ZR Nemčija in ZDA. Skupaj z unitarno Francijo so tako sedem let od podpisa Minska 2 zahodne države podpirale ukrajinsko zavračanje mirne rešitve konflikta na podlagi podpisanega sporazuma, ki je s sklepom Varnostnega sveta OZN postal del mednarodnega prava. Novoizvoljeni predsednik Ukrajine V. Zelenski pa ni izpolnil svoje temeljne predvolilne obljube – ni ustavil oboroženega nasilja in topniškega in raketnega obstreljevanja ozemlja dveh samooklicanih republik, kar je osem let povzročalo številne smrtne žrtve civilistov.

V zadnjih sedmih letih so se nadaljevali oboroženi incidenti, ki jih je OVSE nemočno opazovala, reševanje konflikta se nikamor ni premaknilo zaradi ukrajinske blokade. Najvišji predstavniki Rusije so večkrat opozarjali na nevarno stanje na svoji južni meji in zahtevali uresničevanje sporazuma Minsk 2. Ker niso zalegle besede, je V. Putin poskusil z velikimi vojaškimi manevri v bližini ukrajinskih meja izsiliti resne pogovore z Zahodom o več konfliktnih zadevah. Ameriški državni sekretar A. Blinken je tedaj sprožil mednarodni preplah z napovedjo skorajšnjega vdora ruske vojske v Ukrajino. Ta preplah je prinesel več kontaktov na najvišji ravni, ki pa niso dali nobenih rezultatov. Zahodni voditelji so gladko zavrnilo vse

ruske zahteve, med njimi tudi glavno – ustavitev širjenja NATA proti vzhodu in izključitev ukrajinskega članstva v zaveznitvo.

V. Putin v svojih stikih z voditelji ZDA, Nemčije in Francije ni zaznal nobene pripravljenosti zagotoviti ukrajinsko izpolnjevanje glavnih političnih obveznosti iz Minska 2 in s tem mirno ureditev konflikta v Donbasu. Medtem je predsednik V. Zelenski javno napovedal namero Ukrajine ponovno postati jedrska sila in je največji del ukrajinske kopenske vojske osredotočil v neposredni bližini Donbasa. Vse kaže, da je odločilno vlogo v usodni odločitvi Vladimirja Putina odigral začetek 16. februarja močnega obstreljevanja Donecka in Luganska, ki je 18 – 22. februarja doseglo raven 1400 topovskih in raketnih strellov dnevno. To je grozilo z množičnim ukrajinskim oboroženim napadom ravno tedaj, ko je predsednik ZDA Joe Biden napovedal dan vdora ruske vojske v Ukrajino. Putin je v tem položaju moral obvarovati dve samooklicani republiki. Vedel pa je, da bodo Rusijo doletele hude dodatne sankcije, tudi če se bo odločil za omejen oboroženi poseg. Zato je sprejel radikalno odločitev, da bo z močnim napadom na celotno Ukrajino hkrati skušal doseči dva smotra – zaščito ruske manjšine pred »genocidom« in preprečitev vstopa Ukrajine v NATO. S slednjim naj bi odvrnil hudo grožnjo varnosti Rusije.

Napad pa je očitno slonel na nekaj zgrešenih ocenah ruskih obveščevalnih služb in Generalštaba ruske vojske. Podcenili so sposobnost in odločnost Ukrajincev za odpor in precenili sposobnost ruske vojske, da zagotovi uresničitev uradno zastavljenih smotrov »demilitarizacije« in »denacifikacije« Ukrajine. Napad je bil slabo logistično pripravljen, njegovi politični smotri so bili neusklajeni z razpoložljivimi sredstvi in so jih med vojno spreminjali. Z bliskovitimi in množičnimi raketnimi napadi je ruska vojska sicer uničila naprave ukrajinske protizračne obrambe in skoraj v celoti vojno letalstvo ter velik del vojaške infrastrukture, toda Ukrajine ni spravila na kolena in ni omrtvičila njene obrambne sposobnosti. Scenarij s Krima se ni ponovil. Tudi zato je ruska vojska začela kršiti razglašeni načeli »posebne operacije« - napadanje zgolj vojaških objektov in izogibanje civilnim žrtvam. Zagrešila je množične grobe kršitve mednarodnega humanitarnega prava. Kršili so ga tudi ukrajinska vojska in v Mariupolju pripadniki prostovoljnega polka Azov, ki ga ruske oblasti imajo za teroristično in nacistično organizacijo. Predvsem ruske kršitve so povzročile več tisoč civilnih smrtnih žrtev in bežanje prek šestih milijonov ljudi, predvsem žena in otrok. Ukrajinska stran ne poroča o svojih vojaških izgubah, njene navedbe o izgubah ruske vojske pa se močno razlikujejo od ocen tujih obveščevalnih služb in še več od ruskih izjav o svojih izgubah. Te ocene in seštevke v izjavah obeh strani presegajo 40 tisoč mrtvih, so pa nepopolni in protislovni. Zaradi tega je nemogoče verodostojno oceniti dejanske učinke vojne. Samo neposredna gospodarska škoda pa je nedvomno velikanska, v nekaj sto milijardah evrov.

Od strategije raketnega Blitzkriega je ruska vojska kmalu prešla na strategijo stiskanja, izčrpavanja in dušenja sposobnosti Ukrajine za odpor. Načrt očitno ni predvideval okupacije največjega, sredinskega dela Ukrajine, njenih največjih mest Kijeva in Harkova ter nobenih mest v zahodni Ukrajini, ni predvideval strmoglavljenja predsednika V. Zelenskega in ne ustanovitve druge ukrajinske vlade. Vse kaže, da je namen ruskega vodstva trajno zasesti in k Ruski Federaciji priključiti Lugansko, Donecko, Hersonsko in del Zaporožske pokrajine z večinsko ruskim in ruskojezičnim prebivalstvom in Ukrajino v veliki meri odrezati od Črnega morja.

Na začetku vojne je ruska vojska zasedla, nekatera le začasno, območja vzdolž severne in vzhodne meje ter večji del črnomske in azovske obale Ukrajine, ruska mornarica pa je vzpostavila nadzor nad njeno celotno obalo in blokado vseh ukrajinskih luk. Z ozirom na visoko

vojaškotehnološko prednost, popoln nadzor zračnega prostora in kratke oskrbovalne poti do enot s svojega državnega ozemlja lahko ruska vojska dalj časa okupira ta ozemlja in ne more biti vojaško poražena (tako kot NATO ni bil vojaško poražen v Afganistanu). Po drugi strani ruska vojska ne more uničiti ukrajinske obrambne sposobnosti. To obrambno sposobnost povečujejo dobave težke oborožitve od ZDA, drugih članic NATO, velika denarna pomoč ZDA in EU, oskrbovanje Ukrajine z ameriškimi satelitskimi in drugimi obveščevalnimi podatki itn. Ta zahodna pomoč podaljšuje trajanje vojne, povečuje število žrtev in gospodarsko škodo v Ukrajini, zbuja nerealne ukrajinske upe na vojaško zmago in zmanjšuje interes ukrajinskega vodstva za mirno diplomatsko rešitev konflikta. Medtem pa poteka postopna sprememba v mešanici napadalnih in obrambnih operacij dveh vojskujočih se strani z občasnimi nihanji v intenzivnosti vojskovanja. Najvišjo ceno za vojno pa plača prebivalstvo Ukrajine, katere vodstvo je, ob tihi podpori EU in ZDA sedem let zavračalo mirno ureditev problema Donbasa. Danes to vodstvo zavrača uradni predlog Italije o premirju, kateremu bi sledila diplomatika pogajanja in širša mednarodna konferenca o odnosih med Zahodom in Rusko Federacijo. Tudi rusko vodstvo ni zainteresirano za ustavitev sovražnosti, dokler ruska vojska ne zasede zgoraj navedenih delov ozemlja današnje Ukrajine, ki so se pred razpadom Ruskega imperija leta 1917 imenovali Novorosija. Vse to napoveduje nadaljevanje umazane krvave vojne v Ukrajini z negotovim izidom in številnimi izrazito negativnimi učinki za evropsko varnost in širšo mednarodno skupnost.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE
EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

*Si želite izvedeti več o dejavnostih Evro-atlantskega sveta Slovenije? Vas zanima področje mednarodne varnosti? Pridružite se nam.
Za več informacij obiščite našo spletno stran www.euroatlantic.org ali pošljite sporočilo na info@euroatlantic.org.*